

1918 – 2018: REFLECTAREA RELAȚIILOR ECONOMICE INTERNAȚIONALE ÎN GÂNDIREA ECONOMICĂ ROMÂNEASCĂ

1918 – 2018: THE REFLECTION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS IN ROMANIAN ECONOMIC THINKING

Florin Bonciu*

Institutul de Economie Mondială – Academia Română, București, România

Rezumat

De-a lungul ultimului veac, economia României a cunoscut numeroase prefaceri, marcate de modificări dramatice ale suprafeței, populației, orientărilor ideologice și doctrinare. În tot acest timp, opțiunile privind relațiile economice internaționale au fost influențate de nivelul de dezvoltare a țării, de sistemul politic, de principalele forțe și grupuri de interese din economia și societatea românească, dar și de contextul internațional, specific fiecărei perioade. Gândirea economică românească a căutat să deslușească tendințele momentului în plan regional, european și mondial, identificând căile prin care România se putea racorda, eficient și sustenabil, la circuitul economic mondial. În schimb, după 1990, gândirea economică românească s-a dovedit a fi mai puțin activă și originală. Dar poate că un timp de adaptare la mult prea multe schimbări și tranziții era necesar pentru a obține o perspectivă mai largă. Pentru a face față provocărilor și a-și găsi locul în lumea care se conturează, România trebuie să recapituleze drumul parcurs în secolul XX, să se regăsească pe sine și sensul său, pentru a putea formula viziuni, strategii și programe adecvate economiei bazate pe informație din secolul XXI.

Cuvinte-cheie: România, relații economice internaționale, doctrine economice, politici economice

Clasificare JEL: F13, N44, O52, P10, P20, P30

Abstract

Over the last century, the Romanian economy has passed through numerous transformations, marked by dramatic changes in terms of area, population, ideological and doctrinal orientations. During this period, the options regarding international economic relations have been influenced by the level of development, the political system, the main forces and groups within the Romanian economy and society, but also by the international context specific to each period. The Romanian economic thinking has attempted to disentangle the regional, European and global trends and identify the efficient and sustainable ways for integrating Romania into the international economic landscape. However, the Romanian economic thinking proved to be less active and original after 1990. Maybe a period of adjustment to so many changes and transitions was necessary to obtain a larger perspective. In order to face all these challenges and find its place in the newly emerging world, Romania needs to review its 20th century history and rediscover both itself and its meaning, to be able to formulate visions, strategies and programs required by the 21st century information-based economy.

Key words: Romania, international economic relations, economic doctrines, economic policies

JEL Classification: F13, N44, O52, P10, P20, P30

---

*Autor de contact: dr. Florin Bonciu, e-mail: fbonciu@gmail.com.

1. Introducere

De-a lungul ultimului veac ce a cuprins cea mai mare parte a secolului XX și începutul secolului XXI, economia României a cunoscut numeroase prefaceri, marcate în anumite momente și la anumite intervale de timp de modificări dramatice ale suprafeței, populației, orientărilor ideologice și doctrinare. În tot acest timp, opțiunile privind relațiile economice internaționale au fost influențate de nivelul de dezvoltare a țării, de sistemul politic existent, de principalele forțe și grupuri de interese ce se manifestau în economia și societatea românească, dar și de contextul internațional, specific fiecărei perioade.

Privind retrospectiv această lungă perioadă de timp, putem identifica o serie de perioade istorice distincte, respectiv:

- Perioada de la sfârșitul Primului Război Mondial până la criza economică din 1929-1933;
- Perioada de după criză: 1933-1938;
- Perioada 1938-1945 (care include cel de-al Doilea Război Mondial);
- Perioada postbelică: 1945-1989, care are, la rândul său, mai multe sub-etape;
- Perioada post-1990, care marchează revenirea la economia de piață și conectarea tot mai profundă și complexă la o economie mondială aflată sub semnul globalizării.

În cele ce urmează ne propunem să scoatem în evidență, în mod succint, principalele orientări și opțiuni referitoare la relațiile economice internaționale, manifestate explicit sau implicit în gândirea economică românească, precum și, într-un cadru mai larg, în societatea și cultura românească. Extinderea cadrului de referință este utilă și necesară deoarece, așa cum remarca regretatul profesor Costin Murgescu: „Gândirea economică nu poate fi înțeleasă decât topită în mersul de ansamblu – economic, social, politic și cultural – al societății și al modului în care aceasta își înțelege propriul destin istoric” (Murgescu, 1987).

Desigur, abordarea unei perioade istorice atât de îndelungate, dar și atât de recente (ceea ce înseamnă că istoria lungă nu a filtrat încă momentele cu adevărat semnificative de cele doar importante) nu poate fi făcută decât cu modestia necesară unei încercări oneste, conștiente de la început de limitele unui atare demers. Poate că beneficiul cel mai important al unui astfel de exercițiu este acela de a descoperi repetiții care pot să fie puse pe seama coincidenței sau nu, decizii care ar fi putut să fie mai bune sau nu, și chiar învățăminte pentru viitorul de mâine, mai ales atunci când prezentul de azi are o doză neobișnuit de mare de necunoscut.

2. Perioada de la sfârșitul Primului Război Mondial până la criza economică din 1929-1933

Perioada imediat următoare sfârșitului Primului Război Mondial a fost marcată în plan economic atât de realizarea Marii Uniri, cât și de distrugerile majore provocate de război. În acest context, obiectivele principale ale României erau reprezentate de consolidarea integrității teritoriale și de asigurarea independenței și suveranității naționale. În planul

politicii externe, aceste obiective au condus la aderarea la Pactul Societății Națiunilor în 1919, la alianța cu Franța și Marea Britanie, dar și la alianțe cu unele dintre țările vecine, respectiv cu Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia în 1921. Imediat după terminarea Primului Război Mondial, se remarcă faptul că deși potențialul economic al României sporise în cadrul noilor sale frontiere (prin mărirea suprafeței, a populației, dar și prin includerea unor întreprinderi industriale mari localizate în Transilvania), totuși uriașele datorii de război, criticate de Nicolae Titulescu pentru că nu erau proporționale cu mărimea pagubelor pricinuite (Puia și Bogza, 1979), precum și preluarea unei părți a datoriei fostului imperiu austro-ungar (Murgescu, 1987), au condus la o situație economică destul de dificilă.

În acest context economic, social și politic dificil, s-a făcut remarcată contribuția lui Vintilă Brătianu, mare susținător al doctrinei „prin noi înșine” și ministru de finanțe între 1922-1928 (Saizu, 1973). Ceea ce trebuie precizat, din perspectiva perioadei istorice în care a fost formulată, este faptul că doctrina „prin noi înșine” nu avea în vedere nici izolaționismul, nici tendințele xenofobe, ci doar susținerea capitalului românesc și a intereselor naționale, tocmai pentru a putea participa în mod eficient și competitiv la relațiile economice internaționale. Cu alte cuvinte, doctrina „prin noi înșine” nu a exclus colaborarea cu capitalul străin, ci doar a urmărit participarea capitalului românesc alături de cel străin, precum și antrenarea capitalului străin în realizarea marilor obiective economice necesare economiei României la acea dată.

Importanța doctrinei „prin noi înșine”, precum și larga sa acceptare pot fi susținute prin faptul că principiile sale s-au regăsit în mare măsură în Constituția României din 1923 și au fost apoi consacrate și detaliate prin numeroase legi, cum ar fi cele privind întreprinderile economice ale statului, regimul apelor și regimul minelor.

Dincolo de aspectele referitoare la cadrul juridic, doctrina „prin noi înșine” a determinat și măsuri concrete de sprijinire a capitalului românesc, printre care un loc important l-a ocupat înființarea, în 1923, a Societății Naționale de Credit Industrial, care urmărea să sprijine procesul de industrializare a României. Societatea Națională de Credit Industrial, împreună cu Banca Națională a României (înființată în 1881) și cu Banca Românească (înființată în 1911) au contribuit major la dezvoltarea industrială și la modernizarea economiei României prin înființarea unor întreprinderi și societăți semnificative, printre care: Societatea Națională de Gaz Metan și Industria Aeronautică Română (I.A.R.) Brașov (înființate în 1925), Societatea Copșa-Mică Cugir (înființată în 1926) sau Societatea de Difuziune Radiotelefonice (înființată în 1927). În contextul relațiilor economice internaționale privite din perspectivă românească, întreaga perioadă de la încheierea Primului Război Mondial și până la începutul crizei din 1929-1933 a fost marcată de confruntarea dintre dorința de afirmare și consolidare a capitalului autohton și interesele marilor firme și bănci din state aliate precum SUA, Franța, Marea Britanie, Italia sau din centre financiare precum Berlin, Viena sau Budapesta, care doreau, la rândul lor, să controleze o economie și o piață (cea românească), devenită semnificativă în sud-estul Europei. Aplicarea doctrinei „prin noi înșine” a luat sfârșit odată cu venirea la putere a unui guvern național-țărănesc, la 10 noiembrie 1928, dată la care s-a trecut la doctrina „porților deschise” către capitalul străin. Din punct de vedere doctrinar, politica economică a

guvernelor național-țărăniste a fost substanțial modelată sau influențată de către Virgil Madgearu, susținător al conceptului de „stat țărănesc” și al predominanței sectorului agricol bazat pe mica gospodărie țărănească și cooperatie în economia românească (Madgearu, 1940; Isărescu, 2002).

Perioada 1928-1933, perioadă în care s-au succedat mai multe guverne național-țărăniste, a fost marcată de criza economică, dar și de apariția unei probleme a datoriei externe și de pătrunderea puternică a capitalului străin în economia României.

3. Perioada de după criză: 1933-1938

Capitalul românesc cunoaște o nouă perioadă de renaștere, desigur în limitele posibilităților epocii, în perioada noiembrie 1933-decembrie 1937, în care România a avut un guvern liberal. Chiar și așa, la sfârșitul perioadei menționate, capitalul românesc reprezenta doar 33,56% din capitalul societăților pe acțiuni din România. La finele acestei perioade, anul 1938 rămâne în istorie drept anul de vârf al dezvoltării capitaliste în România de dinaintea celui de-al Doilea Război Mondial. 1938 este totodată anul în care industria românească ajunge să acopere circa 80% din necesarul intern (cu diferențe notabile pe ramuri) și să aibă o pondere de 30,8% în venitul național, față de doar 15% în anul 1914 (Vasile, 1987).

În contextul gândirii economice interbelice din România, pe lângă Vintilă Brătianu și Virgil Madgearu, două nume remarcabile trebuie neapărat menționate, respectiv cel al lui Mihail Manoilescu și cel al lui Ștefan Zeletin. În esență, ambii reprezintă idei și concepte de sorginte liberală pe care le subsumau interesului național și promovării industriei naționale, fără a adera explicit (mai degrabă din motive circumstanțiale și personale) la pozițiile partidului liberal și fiind încadrați din acest motiv într-un context neoliberal cu specific exclusiv românesc. Fără a minimiza cu nimic importanța operei lui Ștefan Zeletin, care are contribuții originale și importante referitoare la rolul industrializării în dezvoltarea economică a țării sau cu privire la relația dintre dezvoltarea industriei și capacitatea de apărare a țării (Zeletin, 1925), trebuie să facem totuși o mențiune specială privitoare la larga recunoaștere internațională (mai ales în Spania, Portugalia, Brazilia, Chile) a contribuțiilor lui Mihail Manoilescu în domeniile comerțului exterior, industrializării, protecționismului, corporatismului (Manoilescu, 1923; 1986).

Analiza și reflectarea asupra relațiilor economice internaționale ale României în perioada interbelică nu pot aduce un plus de cunoaștere decât prin încadrarea în contextul internațional european și mondial al epocii, context marcat de consecințele economice, financiare și politice ale Primului Război Mondial, dar și ale crizei din 1929-1933, precum și de existența unor centre financiare și industriale localizate în statele ce reprezentau marile puteri ale perioadei și în raport cu care statele mai puțin dezvoltate (cum era și România) nu puteau avea decât relații economice caracterizate de termeni de schimb nefavorabili. Cu toate acestea, se poate considera că perioada interbelică a fost o perioadă de creștere și consolidare a economiei României, o perioadă în care relațiile economice internaționale (reprezentate în special prin comerțul exterior și, într-o mai mică măsură, prin investițiile străine realizate în România) au urmat un curs ascendent, cunoscând o diversificare atât a structurii, cât și a

destinațiilor. În ceea ce privește modul în care gândirea economică românească din perioada interbelică s-a raportat la dezideratul dezvoltării economice și al participării eficiente la relațiile economice internaționale, remarcăm cu interes faptul că deși opțiunile au fost de multe ori diferite (către capitalul autohton, mai ales în industrie și sectorul bancar la Vintilă Brătianu, către agricultură și cooperatie la Virgil Madgearu, către protecționism și corporatism la Mihail Manoilescu), totuși elementul comun al acestor abordări pare a fi susținerea necesității intervenției statului în economie în calitate de arbitru, catalizator sau chiar participant direct la derularea unor procese ce fie evoluau în mod natural prea lent, fie se orientau către direcții nedorite din perspectiva interesului național, așa cum era acesta perceput la momentele respective.

O observație interesantă referitoare la politicile economice din România interbelică și la relațiile economice internaționale este făcută de Bogdan Murgescu, și anume aceea că „atât politicile liberale din anii 1922-1928, cât și cele național-țărăniști din anii 1928-1931 au fost defazate față de evoluțiile economice mondiale” (Murgescu, 2010), accentul punându-se în prima etapă pe capital autohton și interesul național atunci când pe plan internațional orientarea era spre deschidere și mutându-se, în cea de-a doua etapă, spre deschidere internațională atunci când economia europeană se orienta spre naționalism.

4. Perioada 1938-1945

În perioada care începe cu acordul de la München din septembrie 1938 (prin care Germania anexează o parte din Cehoslovacia) și continuă cu începerea celui de-al Doilea Război Mondial la 1 septembrie 1939 și cu dictatul de la Viena din 30 august 1940 (prin care România pierde nordul Transilvaniei), relațiile economice internaționale ale României au fost marcate de rigorile și limitele situației de război, precum și de plasarea sa în sfera de interes și de partea Germaniei (până la 23 august 1944).

În aceste condiții, România a ieșit treptat din zona relațiilor economice cu puterile aliate (Marea Britanie, Franța, SUA) și a devenit tot mai mult conectată la interesele economice ale Germaniei și ale spațiului european controlat de aceasta. Dacă în perioada 1918-1929 Marea Britanie și Franța erau principalii parteneri comerciali ai României, după 1933 Germania începe să se impună în schimburile economice externe, fapt ce se va accentua după 1935, an în care s-a încheiat acordul pentru reglementarea plăților dintre Germania și România. Întreaga perioadă a fost caracterizată de un control tot mai pronunțat al statului asupra economiei și de orientarea activităților economice spre nevoile domeniului militar.

În planul comerțului exterior, perioada celui de-al Doilea Război Mondial a fost caracterizată de un excedent al balanței comerciale, fără ca acest lucru să aibă consecințe favorabile pe termen lung (după 1945), mai ales ca urmare a obligațiilor privind plata despăgubirilor de război, dar și a schimbării de regim politic determinată de acordurile dintre puterile aliate occidentale și Uniunea Sovietică.

Pe fondul stării de război, deciziile privind organizarea și funcționarea economiei României, precum și relațiile sale economice internaționale au fost bazate pe considerente prioritar militare sau decurgând din poziția și angajamentele României față de Germania, ca

atare nemaiputând fi vorba despre aplicarea unor teorii și concepte economice în formularea unor politici proprii ale statului român.

5. Perioada postbelică: 1945-1989

5.1 Subperioada 1945-1948

Perioada imediat postbelică a fost caracterizată pentru țările din Europa Centrală și de Est de trecerea la aplicarea deciziilor privind împărțirea sferelor de influență stabilite la conferința de la Yalta din 4-11 februarie 1945 de către liderii puterilor aliate, SUA, Marea Britanie și URSS

Pentru România, aceste decizii au însemnat intrarea în sfera de influență sovietică și transformarea economiei sale dintr-o economie capitalistă aflată într-un stadiu incipient de dezvoltare într-o economie central planificată, bazată prioritar pe proprietatea de stat. Rapiditatea includerii României în sfera de influență sovietică poate fi exemplificată prin consecințele semnării, la 8 mai 1945, a Acordului economic dintre România și Uniunea Sovietică, în urma căruia comerțul exterior al României și-a modificat masiv orientarea, URSS devenind destinația a 80% din exporturile României și sursa a 51% din importuri.

Primii ani postbelici au fost marcați din punct de vedere economic de cerințele refacerii economiei și de plata despăgubirilor de război, la care s-a adăugat preluarea de către sovietici a participațiilor germane la capital din întreprinderile românești existente în perioada 1938-1944 și folosirea lor la constituirea celor 193 de societăți mixte româno-sovietice (sovromuri). În condițiile unui control sovietic tot mai direct și explicit asupra conducerii țării, marja de manevră în domeniul deciziilor privind economia s-a redus din ce în ce mai mult, iar opțiunile privind relațiile economice externe s-au limitat treptat la orizontul URSS și al celorlalte țări din Europa Centrală și de Est aflate sub controlul acesteia.

5.2 Subperioada 1948-1989

Odată cu naționalizarea principalelor mijloace de producție la 11 iunie 1948 și cu cooperativizarea agriculturii (care a avut loc între anii 1949-1962), economia României a devenit o economie condusă exclusiv prin metodele planificării centralizate. În plan economic, s-a avut în vedere industrializarea și modernizarea economiei, precum și dezvoltarea pe cât posibil a tuturor zonelor și regiunilor țării. În planul relațiilor economice externe, s-a căutat pe cât posibil menținerea unei autonomii față de URSS, mai ales după 1956, an în care s-au dizolvat societățile mixte româno-sovietice (sovromuri), continuând cu 1958, anul retragerii trupelor sovietice din România și 1963, anul retragerii consilierilor sovietici (Popescu, 2013).

Desigur, din perspectiva istoriei lungi, se va putea analiza de o manieră din ce în ce mai detașată obiectivele economice și sociale ale conducerii României, metodele prin care s-au urmărit aceste obiective, eficiența lor, precum și costul suportat de populație. Din punct de vedere al relațiilor economice internaționale, perioada anilor 1975-1989 a fost marcată de

încercarea de a materializa o abordare originală, specifică României, cea referitoare la societatea socialistă multilateral dezvoltată, și prezentată în documentele de partid. Cu referire la acest domeniu, obiectivele erau: *„Lărgirea și diversificarea schimburilor și cooperării economice cu țările socialiste, cu țările în dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orânduire socială. Se va asigura participarea activă a României – pe baza dezvoltării economice complexe, în ritm susținut și în pas cu cuceririle epocii moderne – la diviziunea internațională a muncii, la circuitul universal de informație științifică, la revoluția tehnico-științifică contemporană”* (Programul PCR, 1975).

Totodată, conform abordărilor doctrinare ale epocii, se considera că dezvoltarea economiei naționale nu se poate face fără participarea la diviziunea internațională a muncii. Pe acest plan, România a căutat să se poziționeze, cel puțin în domeniul relațiilor economice, în categoria țărilor în dezvoltare, în conformitate cu clasificările Organizației Națiunilor Unite, definindu-se drept o „țară socialistă în dezvoltare” (Bacon, 1984). În acest context, se poate menționa faptul că România a participat la toate reuniunile Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), încă de la înființarea acestei organizații în anul 1964, contribuind la formularea și adoptarea unor analize și rezoluții privind combaterea protecționismului, perfecționarea Sistemului Generalizat de Preferințe, facilitarea accesului țărilor în dezvoltare la finanțarea internațională, dezvoltarea cooperării și a transferului internațional de tehnologie. Ca urmare a acestei activități, România a fost în perioada 1964-1989 singura țară socialistă din Europa care a beneficiat de statutul de țară în dezvoltare, fapt ce i-a conferit unele avantaje în relațiile comerciale cu țările dezvoltate (Romania Mission Geneva, 2018).

Pe un plan mai larg, trebuie menționat și faptul că România a susținut ideea unei noi ordini economice internaționale, inclusiv în cadrul Organizației Națiunilor Unite, unde a fost adoptată o rezoluție în acest sens în 1975 și a încercat să se apropie de Grupului celor 77 (care reunea țările nealinierte), încercare care a culminat cu admiterea României ca invitat permanent din anul 1976, statutul său fiind acela de „invitat permanent” în cadrul subgrupului țărilor din America Latină și Caraibe.

În relațiile economice cu țările socialiste est-europene, un rol important a fost jucat de Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER), organism înființat în ianuarie 1949. Ceea ce este de remarcat cu privire la acest organism este faptul că el nu a prevăzut elemente de supranaționalitate în organizarea și funcționarea sa, deși acest lucru ar fi fost de așteptat. Un moment important pentru rolul jucat de România în cadrul CAER este cel în care economistul Costin Murgescu a criticat dur, dar argumentat, planul Valev, în 1964. Acest plan urmărea să transforme CAER într-un organism economic internațional în care statele membre se specializau strict pe producerea anumitor tipuri de produse, României și Bulgariei oferindu-li-se doar rolul de furnizor de materii prime și produse agricole. Costin Murgescu a devenit ulterior directorul Institutului de Economie Mondială și reprezentant al României la ONU, președinte al Comitetului Economic și Social. Cotidianul România Liberă, unde Murgescu a lucrat ca ziarist, precizează: *„Într-un fel, și el a pregătit terenul pentru o distanțare a regimului din România de Moscova, distanțare explicită prin Declarația din aprilie 1964, dar ajutată moral și de faptul că un reprezentant al Chinei maoiste a atacat virulent Uniunea*

Sovietică, chiar de la București” (Lazăr, 2011). Argumentele lui Murgescu au fost apreciate de către revista internațională „Komunist”, care apărea la Praga în limbi străine. Analiza argumentată a economistului român a căpătat vizibilitate externă, presa străină acordându-i atenție, astfel încât Murgescu a devenit o celebritate profesională mondială în probleme de geopolitică și globalizare. A fost considerat de reprezentanții generațiilor următoare, între care mulți au devenit discipoli ai ideilor sale, drept un „vizionar”, întemeietor al unei „școli de gândire” economică, dar și istorică.

Ceea ce a caracterizat abordarea României în privința relațiilor economice internaționale în perioada 1975-1989 a fost stabilirea prin plan a unor ponderi pe care diferite grupe de state din economia mondială urmau să le ocupe în totalul relațiilor sale comerciale și de cooperare economică internațională, respectiv: 50% statele socialiste, 25% statele în dezvoltare și 25% statele capitaliste dezvoltate. Dincolo de mecanicismul unor astfel de abordări, trebuie reținut faptul că poziția României din acea perioadă avea în vedere o anumită diversificare și adaptare la specificul economiei mondiale, încercând să evite o orientare excesivă și cu atât mai puțin exclusivă către relațiile cu țările socialiste. Această abordare de diversificare a relațiilor economice internaționale ale României a fost aplicată cu succes și în ceea ce privește aderarea României la Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (Banca Mondială) la 15 decembrie 1972 (Popescu, 2013). Tot în acest context au fost stabilite, începând cu anul 1967, contacte și acorduri între România și Comunitatea Economică Europeană, astfel facilitându-se accesul pe piața comunitară cu produse agroalimentare, textile sau siderurgice, precum și obținerea de preferințe comerciale în urma recunoașterii statutului de țară în dezvoltare în 1974. În 1980, România a recunoscut de facto Comunitatea Economică Europeană, prin semnarea Acordului privind crearea Comisiei Mixte România-CEE (European Commission, 2017).

Deschiderea României către economia mondială, desigur în condițiile specifice ale epocii, a inclus și aderarea la Acordul General pentru Tarife Vamale și Comerț (GATT), precursorul Organizației Mondiale a Comerțului. România a participat în calitate de observator la GATT încă din 1957, iar în 1968 a adresat o cerere oficială de aderare, devenind membră a organizației la 15 octombrie 1971.

O opțiune cu implicații deosebit de mari, nu numai în plan economic, dar și în plan politic și diplomatic a fost cea legată de acordarea unei atenții deosebite relațiilor pe multiple planuri cu țările în dezvoltare (Dinu, 2016). În acest context, România a aderat în 1978 la „Protocolul privind negocierile comerciale între țările în dezvoltare” și a participat la negocierea și încheierea „Sistemului Global de Preferințe între țările în dezvoltare” (GSTP), fiind membră a acordului comercial preferențial din 1989 până în 2007, când a devenit membră a Uniunii Europene (Romania Mission Geneva, 2018).

Accentul pus de România pe relațiile economice internaționale cu țările în dezvoltare poate fi susținut și de faptul că numărul de state cu care România avea relații economice a crescut de la 120 în anul 1965 la 155 în anul 1985, în vreme ce numărul statelor cu care România avea relații diplomatice a crescut de la 67 la 138 în aceeași perioadă (Ministerul Afacerilor Externe, 2012). Relațiile României cu țările în dezvoltare au cuprins, pe lângă sfera

economică, colaborarea în domenii precum educația, sănătatea, cercetarea, și au condus la constituirea unui capital de imagine și de relații insuficient valorificate după 1990.

Acest tablou al opțiunilor României în domeniul relațiilor economice internaționale poate fi completat cu precizarea că România și Ungaria au fost singurele țări din blocul est-european care au permis înființarea de societăți mixte cu capital străin pe teritoriul lor. În cazul României, adoptarea cadrului legislativ pentru desfășurarea activității societăților mixte s-a realizat în anul 1972 (Decret 424, 1972).

Un capitol important al relațiilor economice internaționale ale României în perioada anilor 1970-1989, dar și la începutul anilor 1990, a fost reprezentat de relațiile cu Statele Unite ale Americii, care aveau o deosebită relevanță atât în planul direct al exporturilor pe piața americană, cât și în planul politic și diplomatic unde se urmărea marcarea unei poziții distincte față de celelalte țări din Europa Centrală și de Est. În perioada menționată, relațiile economice dintre România și Statele Unite ale Americii au fost plasate permanent sub semnul reînnoirii anuale a Clauzei națiunii celei mai favorizate (MFN), clauză de care România a beneficiat în perioadele 1974-1988 și ulterior 1992-1995. Acordarea clauzei a însemnat pentru România posibilitatea exportării în condiții avantajoase pe piața americană, iar pentru Statele Unite ale Americii posibilitatea exercitării unor presiuni vizând respectarea drepturilor omului, în virtutea mecanismului Jackson-Vanik (Ginsberg, 2009).

De la începutul anilor 1980, activitatea de comerț exterior și cooperare economică internațională a României a fost subsumată obiectivului de plată a datoriei externe, decizie care avea să afecteze grav potențialul de dezvoltare a țării, precum și nivelul de trai, conducând totodată la o structură dezechilibrată a comerțului exterior prin impunerea de excedente menite să finanțeze plata datoriei.

6. Perioada post-1990

Începând cu anul 1990, România cunoaște o deschidere rapidă și completă către economia mondială, atât în planul comerțului exterior, cât și al investițiilor străine directe. Totodată, în martie 1990 România este prima țară din grupul țărilor est-europene care a stabilit relații oficiale cu Comunitatea Europeană. Procesul de tranziție la economia de piață a fost un proces lung, lent și de multe ori ezitant. Deși România a aplicat, la fel ca și celelalte țări din Europa Centrală și de Est rețeta stabilită prin Consensul de la Washington (care avea în vedere asigurarea stabilității macroeconomice, retragerea statului din economie și privatizarea), totuși caracteristicile punctului de plecare (cu referire atât la economie, cât și la societate), precum și interacțiunea grupurilor de interese interne și internaționale au făcut ca tranziția să fie de multe ori inconsecventă, manifestând caracteristici de tipul „stop-and-go”.

Se remarcă de asemenea faptul că deși la începutul anilor 1990 au fost elaborate o serie de strategii, unele dintre ele chiar sub egida Academiei Române (Postolache, 1990), totuși ele nu au fost pe deplin valorificate de factorii de decizie politică, fiind de multe ori chiar ignorate. O posibilă explicație poate fi și aceea că la nivelul societății românești și, implicit, la nivelul partidelor politice din România nu a existat o viziune unitară și coerentă asupra țințelor pe termen lung, preocupările fiind de multe ori punctiforme și orientate spre

viitorul imediat, fie că era vorba despre interese electorale sau de rezolvarea unor situații de criză. Menționăm aici faptul că atât Academia Română, prin institutele sale, cât și Institutul European din România (IER, 2006-2017) sau Banca Națională a României (BNR, 2007-2017) au furnizat rezultatele unor cercetări aprofundate cu privire la impactul aderării la Uniunea Europeană, cu privire la politicile de urmat în diferite domenii de activitate, cât și cu privire la obiectivele ce ar trebui cuprinse într-o strategie de dezvoltare a României pe termen lung (Ionel-Valentin, 2015).

Există deci o bază științifică solidă care se poate constitui într-un punct de plecare pentru opțiunile de politică economică internă și internațională ale României. Valorificarea acestei resurse de cunoaștere va depinde însă în cea mai mare măsură de seriozitatea și de responsabilitatea cu care societatea românească și reprezentanții săi politici se vor apleca asupra oportunităților, dar și a provocărilor ce vor caracteriza viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat. Chiar dacă în anumite momente societatea românească și partidele politice au atins un punct de consens, așa cum s-a întâmplat în 1995 prin Declarația de la Snagov (Ioan-Franc, 2000) cu privire la susținerea Strategiei naționale de pregătire a aderării României la Uniunea Europeană, totuși consensul de moment nu a fost urmat de politici economice care să fie continuate dincolo de ciclurile electorale sau chiar în interiorul acestora.

Din perspectiva relațiilor economice internaționale, aderarea României la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007 a marcat atât începutul procesului de integrare în contextul comunitar, cât și continuarea manifestării unor traiectorii divergente între zona academică și de cercetare în general și zona factorilor de decizie politică care a rămas cantonată în registrul rezultatelor pe termen scurt și al gestionării crizelor de diferite magnitudini și intensități. Ca urmare, România perioadei post-aderare este caracterizată de o economie rezultată în mare măsură în urma acțiunii forțelor pieței, deschisă în primul rând către Uniunea Europeană, dar și către economia mondială. Această Românie a evoluat din punct de vedere economic, dar mai are foarte multe de făcut din perspectiva dezvoltării umane. De altfel, poate că principala provocare la care România trebuie să găsească soluție este aceea a raportului just dintre sfera socială și cea economică, respectiv identificarea mecanismelor prin care creșterea produsului intern brut pe locuitor se poate traduce în creșterea Indicelui Dezvoltării Umane.

Circumstanțele internaționale ale perioadei 2016-2017, caracterizate, între altele, de decizia Marii Britanii de a părăsi Uniunea Europeană, dar și de schimbarea multora dintre orientările administrației SUA odată cu alegerile din noiembrie 2016, precum și centenarul (1918-2018) înfăptuirii statului român modern sunt prilejuri serioase de evaluare a ceea ce a fost și a ceea ce este pentru a se decide mai înțelept asupra a ceea ce va fi.

Redefinirea dintr-o perspectivă modernă a interesului național, înțelegerea fenomenelor și proceselor din economia mondială, participarea la regândirea mecanismelor și instituțiilor Uniunii Europene pot să ofere României șansa unei mai bune valorificări a resurselor și experienței sale, precum și participarea mai eficientă și mai competitivă la relațiile economice internaționale într-o lume globalizată, aflată sub semnul celei de-a Patra Revoluții Industriale.

7. Concluzii

Timp de un secol gândirea economică românească a căutat să deslușească, în moduri mai mult sau mai puțin inspirate, tendințele momentului în plan regional, european și mondial, identificând căile prin care România se putea racorda în mod eficient și sustenabil la marile circuite economice internaționale. Circumstanțele au fost de multe ori puțin favorabile, dar soluții originale și îndrăznețe au fost formulate și aplicate chiar și în perioadele cu adevărat dificile, cum au fost cele care au urmat celui de-al Doilea Război Mondial.

Într-un mod oarecum paradoxal, gândirea economică românească s-a dovedit a fi mult mai puțin deschizătoare de drumuri în perioada post-1990, perioadă în care oportunitățile păreau mai mari ca niciodată, iar accesul la informații era aproape nelimitat. Poate că tranziția către economia de piață, deschiderea totală către economia mondială, corelată cu avântul fără precedent al globalizării și apoi cu procesul de integrare europeană s-au constituit într-o schimbare de paradigmă mult prea șocantă pentru a permite o viziune clară asupra viitorului mai apropiat sau mai îndepărtat. Poate că după decenii de relativă izolare și interacțiune incompletă cu economia mondială gândirea economică din România avea nevoie de un moment de respiro pentru a se adapta noilor realități și pentru a dobândi o perspectivă mai amplă asupra locului său în Europa și în lume.

La aproape 30 de ani de la începutul marilor schimbări politice, economice și sociale, România dorește multe, dar are strategii clar formulate pentru puține. Și dacă în precedenții 30 de ani România a fost cea care s-a schimbat profund și pe multiple planuri, adesea în moduri puțin eficiente și chiar haotice, din perspectiva anului 2019 cele care se schimbă profund sunt raporturile de forțe din economia mondială, tehnologiile aflate în pragul celei de-a Patra Revoluții Industriale, Uniunea Europeană și aproape orice altceva.

Pentru a face față acestor provocări deosebite și pentru a-și găsi locul în noua lume ce se conturează, România trebuie să facă o recapitulare a drumului parcurs în secolul XX, trebuie să se regăsească pe sine și sensul său, pentru a putea formula apoi viziuni, strategii și programe adecvate economiei bazate pe informație din secolul XXI.

Referințe bibliografice

- Bacon, W. M. (1984). Romania, în volumul: Communism in Eastern Europe, second edition, Rakowska-Harmstone, T. (editor).
- Banca Națională a României (BNR) (2007-2017). Studii, analize, puncte de vedere, accesat la 31.03.2017, la pagina <http://www.bnr.ro/Studii,-analize,-puncte-de-vedere-4009.aspx>
- Decret nr. 424 din 2 noiembrie, 1972, publicat în Buletinul Oficial nr. 121 din 4 noiembrie 1972.
- Dinu, M. (2016). Unele considerații referitoare la extinderea relațiilor României cu statele din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu în a doua jumătate a secolului XX, accesat la data de 30.03.2017 la pagina Institutului român de Studii Euro-Asiatice: <http://www.irsea.ro/Rela--355-ii-externe-secolul-XX/>
- European Commission (2017). EU – Romania Relations, accesat la data de 31.03.2017, la pagina http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-95-34_en.htm?locale=en
- Ginsberg, J. (2009). Reassessing the Jackson-Vanik Amendment, Council of Foreign Relations, accesat la pagina <https://www.cfr.org/backgrounder/reassessing-jackson-vanik-amendment>

- Institutul European din România (IER). (2006-2017). Studii de strategie și politici, accesat la data de 31.03.2017, la pagina http://beta.ier.ro/index.php/site/page/studii_de_impact
- Ioan-Franc, V. (2000). Din lucrările Comisiei de la Snagov, Centrul de Informare și Documentare Economică, București.
- Ionel-Valentin, V. (coordonator) (2015). Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani, Editura Academiei Române.
- Isărescu, M. (coordonator), Rosentuler, S., Marițiu, S., Salater, W. (2002). Viața și opera lui Virgil Madgearu, colecția Restituție, nr. 2, Banca Națională a României.
- Lazăr, V. (2011). Planul Valev, făcut praf de România Liberă, 3 februarie, accesat la pagina <https://romanalibera.ro/aldine/history/planul-valev--facut-praf-de-romania-libera-215633>
- Madgearu, V. N. (1940). Evoluția economiei românești după războiul mondial.
- Manoilescu, M. (1923). Politica producției naționale.
- Manoilescu, M. (1986). Forțele naționale productive și comerțul exterior – Teoria protecționismului și a schimbului internațional, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Ministerul Afacerilor Externe (2012). 150 Years of Modern Romanian Diplomacy (1862-2012), accesat la pagina <https://www.mae.ro/en/node/16926?page=5>
- Murgescu, B. (2010). România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010), Editura Polirom.
- Murgescu, C. (1987). Mersul ideilor economice la români, Epoca modernă, Volumul I, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Popescu. G. (2013). Plecarea Armatei Roșii din România – 1958, accesat în data de 31.03.2017, la pagina http://www.romania-actualitati.ro/plecarea_armatei_rosii_din_romania_1958-50624.
- Popescu, G. (2013). România între Est și Vest. Aderarea la FMI și BIRD, accesat la data de 31.03.2017, la pagina http://www.romania-actualitati.ro/romania_intre_est_si_vest_aderarea_la_fmi_si_bird-48975
- Postolache, T. (1990). Schiță privind strategia de înfăptuire a economiei de piață în România, ICCV.
- Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism (1975), Editura Politică.
- Puia, I., Bogza, V. (1979). Refacerea și dezvoltarea economiei după Primul Război Mondial și până la izbucnirea crizei din 1929-1933, în volumul: Marcu, N. (coordonator), Istorie economică, Editura Didactică și Pedagogică.
- Romania Mission Geneva (2018). Romania at UNCTAD, accesat la pagina <http://www.romaniaunog.org/issues/ecosoc.htm>
- Saizu, I. (1973). Considerații asupra politicii „prin noi înșine” în perioada 1922-1928, Revista de Istorie, nr. 2.
- Vasile, R. (1987). Economia mondială. Drumuri și etape ale modernizării, Editura Albatros.
- Zeletin, Ș. (1925). Burghezia română. Originea și rolul ei istoric.

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Bonciu, F. (2019). 1918 – 2018: Reflectarea relațiilor economice internaționale în gândirea economică românească, *Revista de Economie Mondială*, 11(1), pp. 69-80
